

Το κείμενο του Jonathan Crary που ακολουθεί είναι μια ελαφρώς παραλλαγμένη εκδοχή των πρώτων σελίδων του βιβλίου του 24/7. *Ο ύστερος καπιταλισμός και το τέλος του ύπνου*, που δημοσιεύτηκε στη *Le monde diplomatique*.

Όποιος έχει ζήσει στη Δυτική Ακτή των Ηνωμένων Πολιτειών σίγουρα γνωρίζει το φαινόμενο της μετανάστευσης των αποδημητικών πτηνών που διασχίζουν κάθε χρονιά ολόκληρη την αμερικανική ήπειρο. Ωστόσο, ανάμεσα στα εκατοντάδες είδη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα είδος τσίχλας με λευκό λαιμό. Σε αντίθεση με τα περισσότερα από τα υπόλοιπα είδη, το συγκεκριμένο χαρακτηρίζεται από την ιδιαιτερότητα ότι, κατά τη διάρκεια της αποδημίας του, μπορεί να μείνει ζύπνιο έως και επτά συνεχόμενες ημέρες. Η ιδιαίτερη εποχική συμπεριφορά τού επιτρέπει να πετάει τη νύχτα και να αναζητεί την τροφή του κατά τη διάρκεια της ημέρας, χωρίς να ξεκουράζεται διόλου.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, την τελευταία πενταετία, το υπουργείο Άμυνας έχει διαθέσει σημαντικά ποσά για την έρευνα της συμπεριφοράς αυτού του είδους πουλιών. Οι ερευνητές διάφορων πανεπιστημίων -και κυρίως του Μάντισον (Ουισκόνσιν)- έχουν λάβει πλουσιοπάροχη χρηματοδότηση για να μελετήσουν την εγκεφαλική δραστηριότητα των πτηνών κατά τη διάρκεια των περιόδων στέρησης ύπνου. Ο σκοπός των ερευνών είναι η απόκτηση γνώσεων, οι οποίες θα μπορούσαν στη συνέχεια να μεταφερθούν στο ανθρώπινο είδος.

Ο στόχος είναι η δημιουργία ενός στρατιώτη ο οποίος δεν θα κοιμάται. Η μελέτη αυτού του είδους τσίχλας αποτελεί ένα πολύ μικρό τμήμα ενός κατά πολύ ευρύτερου σχεδίου το οποίο αποσκοπεί στην επίτευξή της, έστω μερικής, κυριαρχίας πάνω στον ανθρώπινο ύπνο. Ο βραχυπρόθεσμος στόχος συνίσταται στη δημιουργία μεθόδων οι οποίες θα επιτρέπουν σε έναν στρατιώτη να βρίσκεται σε επιχειρησιακή ετοιμότητα χωρίς να κοιμάται επί τουλάχιστον επτά ημέρες. Σε πιο μακροπρόθεσμο επίπεδο, ο στόχος είναι να διπλασιαστεί αυτό το χρονικό διάστημα, ενώ παράλληλα θα διατηρούνται σε υψηλό επίπεδο οι σωματικές και οι πνευματικές δυνατότητες των άγρυπνων στρατιωτών. Μέχρι σήμερα, τα μέσα που διαθέταμε για να επιτύχουμε καταστάσεις αϋπνίας συνοδεύονταν πάντα από έλλειμμα ψυχικών και διανοητικών ικανοτήτων (για παράδειγμα, μειωμένο επίπεδο επαγρύπνησης).

Όμως, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο στόχος της επιστημονικής έρευνας δεν είναι πλέον η ανακάλυψη μεθόδων για την τόνωση της εγρήγορσης, αλλά ο περιορισμός της ίδιας της σωματικής ανάγκης για ύπνο.

Όπως έχει ήδη αποδείξει η ιστορία, οι καινοτομίες που προκύπτουν από τη στρατιωτική έρευνα έχουν στη συνέχεια την τάση να μεταφέρονται στην ευρύτερη κοινωνική σφαίρα: έτσι, ο άγρυπνος στρατιώτης ενδέχεται να αποτελέσει τον πρόδρομο του άγρυπνου εργαζόμενου ή του άγρυπνου καταναλωτή. Τα προϊόντα «χωρίς ύπνο» που θα προβληθούν και θα προωθηθούν από τη φαρμακοβιομηχανία μέσα από ένα επιθετικό μάρκετινγκ ενδέχεται αρχικά να παρουσιαστούν ως μια απλή επιλογή τρόπου ζωής, για να μετατραπούν τελικά σε μια αναγκαιότητα για πολλούς ανθρώπους.

Δεδομένου ότι ο ύπνος είναι απόλυτα άχρηστος και εντελώς παθητικός, με αποτέλεσμα να προκαλεί ανυπολόγιστες απώλειες στους τομείς της παραγωγής, της κυκλοφορίας και της κατανάλωσης αγαθών, θα αποτελεί πάντα εμπόδιο για την εγκαθίδρυση ενός κόσμου που θα ήθελε να λειτουργεί 24 ώρες το εικοσιτετράωρο, επτά ημέρες την εβδομάδα. Η μεγαλύτερη προσβολή που μπορούν να κάνουν τα ανθρώπινα όντα στον αδηφάγο σύγχρονο καπιταλισμό συνίσταται στο να περνούν ένα τεράστιο μέρος της ζωής τους κοιμισμένοι, αποδεσμευμένοι από τον βάλτο των τεχνητών αναγκών που αυτός τους επιβάλλει. Ο ύπνος αποτελεί μια ανυποχώρητη διακοπή της κλοπής του χρόνου μας, την οποία διαπράττει εις βάρος μας ο καπιταλισμός.

Οι περισσότερες από τις πλέον στοιχειώδεις ανάγκες της ανθρώπινης ζωής -η πείνα, η δίψα, η σεξουαλική επιθυμία και, πρόσφατα, η ανάγκη για φιλία- έχουν αποκτήσει εμπορευματική μορφή ή έχουν μετατραπεί σε χρηματοοικονομικά προϊόντα. Ο ύπνος επιβάλλει την ιδέα μιας ανθρώπινης ανάγκης κι ενός χρονικού διαστήματος που δεν είναι δυνατόν ούτε να ελεγχθούν, ούτε και να μετατραπούν σε δραστηριότητα που θα αποφέρει μαζικά κέρδη. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο ο ύπνος εξακολουθεί να αποτελεί μια ανωμαλία κι έναν πόλο κρίσης μέσα στον σύγχρονο κόσμο. Παρόλες τις προσπάθειες της επιστημονικής έρευνας στον τομέα, ο ύπνος εξακολουθεί να προκαλεί απογοήτευση και αμηχανία σε όσους σχεδιάζουν στρατηγικές για να τον εκμεταλλευθούν ή για να τροποποιήσουν τη φύση του. Όσο κι αν αυτό τούς φαίνεται

εντυπωσιακό ή αδιανόητο, δεν καταφέρνουν να αποσπάσουν από τον ύπνο καμία οικονομική αξία.

Οι επιθέσεις ενάντια στον χρόνο του ύπνου εντάθηκαν κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Ο μέσος Αμερικανός ενήλικος κοιμάται σήμερα εξήμισι ώρες κάθε βράδυ: παρατηρείται, συνεπώς, μια σημαντική μείωση των ωρών του ύπνου σε σχέση με την προηγούμενη γενιά, που κοιμόταν κατά μέσον όρο οκτώ ώρες. Και δεν μιλάμε για τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, όπου η διάρκεια του ύπνου έφθανε -όσο κι αν αυτό μας φαίνεται απίστευτο- τις δέκα ώρες. Το σκάνδαλο του ύπνου συνίσταται στο γεγονός ότι εισάγει στη ζωή μας τις ρυθμικές εναλλαγές του ηλιακού φωτός και του σκοταδιού, της δραστηριότητας και της ανάπαυσης, της εργασίας και της επανορθωτικής ξεκούρασης, οι οποίες σε άλλους τομείς της ζωής εξουδετερώθηκαν ή εξαλείφθηκαν.

Από τα μέσα τού 17ου αιώνα, ο ύπνος εκδιώχθηκε από τη σταθερή θέση που κατείχε μέσα στο πλαίσιο που έθεταν ο Αριστοτελισμός και η Αναγέννηση, καθώς αυτό θεωρήθηκε πλέον ξεπερασμένο. Άρχισαν να τον θεωρούν ασύμβατο με τις νεωτερικές έννοιες της παραγωγικότητας και του ορθολογισμού, και ο Ρενέ Ντεκάρτ, ο Ντέιβιντ Χιούμ και ο Τζον Λοκ δεν ήταν οι μοναδικοί φιλόσοφοι που αρνήθηκαν στον ύπνο τη σημασία του για όλες τις ενέργειες της πνευματικής ζωής και της αναζήτησης της γνώσης. Τον υποτίμησαν και αναγνώρισαν την πρωτοκαθεδρία της συνείδησης και της βούλησης, καθώς επίσης και των εννοιών της χρησιμότητας, της αντικειμενικότητας και του προσωπικού συμφέροντος ως κινήτρου που ωθεί στην ανάληψη δράσης. Για τον Λοκ, ο ύπνος ήταν μια - λυπηρή, αλλά αναγκαία- διακοπή της υλοποίησης των προτεραιοτήτων που ανέθεσε ο Θεός στον άνθρωπο: να είναι εργατικός και ορθολογικός.

Στα μέσα τού 19ου αιώνα αρχίσαμε να αντιλαμβανόμαστε την ασύμμετρη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον ύπνο και στην εγρήγορση, με βάση ιεραρχικά μοντέλα που παρουσίαζαν τον ύπνο ως μια οπισθοδρόμηση προς έναν κόσμο κατώτερων και πιο πρωτόγονων μορφών δραστηριότητας: θεωρούσαμε ότι κατά τη διάρκεια του ύπνου αναστελλόταν η ανώτερη και πολυπλοκότερη λειτουργία του εγκεφάλου. Ο Άρθουρ Σοπενάουερ υπήρξε ένας από τους ελάχιστους διανοητές που αντέστρεψαν αυτήν την ιεραρχία, φτάνοντας στο σημείο να υποστηρίζει ότι ο «πραγματικός πυρήνας»

της ανθρώπινης ύπαρξης μπορεί να ανακαλυφθεί μονάχα κατά τη διάρκεια του ύπνου.¹

Καθώς η εκβιομηχάνιση της Ευρώπης συνοδευόταν από τη χειρότερη δυνατή μεταχείριση των εργαζόμενων, οι διευθυντές των εργοστασίων συνειδητοποίησαν ότι τους συνέφερε να παραχωρήσουν κάποια μικρά διαστήματα ανάπαυσης στους εργάτες τους. Όπως απέδειξε ο Άνσον Ράμπινμπαχ στη μελέτη του για την επιστήμη της κούρασης,² το ζητούμενο ήταν να μετατραπούν σε παραγωγικότερους και αποτελεσματικότερους εργαζόμενους, με μεγαλύτερη αντοχή στην κούραση. Όμως, από την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, με την κατάρρευση όλου του ρυθμιστικού πλαισίου που περιόριζε την ασυδοσία του καπιταλισμού στην Αμερική και στην Ευρώπη, δεν υπάρχει πλέον μέσα στο σύστημα καμία εσωτερική αναγκαιότητα για ανάπαυση και ανάκτηση των δυνάμεων των συντελεστών της οικονομικής μεγέθυνσης και της κερδοφορίας. Δεδομένων των ιδιαίτερων δομών που αποτελούν χαρακτηριστικό του σημερινού καπιταλισμού, η αφιέρωση χρόνου για την ανάπαυση και την ανάκτηση δυνάμεων των εργαζόμενων κοστίζει πλέον υπερβολικά ακριβά για να είναι δομικά εφικτή.

Στην ανάλυσή τους για τον σημερινό καπιταλισμό, ο Λικ Μπολτάνσκι και η Ιβ Τσιαπέλο κατέδειξαν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται ένα σύνολο δυνάμεων για να εξυμνηθεί το είδος του ατόμου που είναι απασχολημένο ανά πάσα στιγμή, πάντοτε σε διασύνδεση, αλληλεπίδραση, επικοινωνία, αντίδραση ή συναλλαγή με ένα οποιοδήποτε τηλεματικό περιβάλλον. Όπως παρατηρούν, στις περιοχές του πλανήτη όπου υπάρχει ευημερία το φαινόμενο συμβάδισε με το γκρέμισμα των περισσότερων συνόρων που χώριζαν στο παρελθόν τον ιδιωτικό χρόνο από τον επαγγελματικό και την εργασία από την κατανάλωση. Στο μοντέλο «διαρκούς διασύνδεσης» που περιγράφουν, καταγγέλλουν το κυνήγι της «δραστηριότητας για τη δραστηριότητα»: *«Θεωρείται σημαντικό το να κάνεις ανά πάσα στιγμή κάτι, να βρίσκεσαι σε κίνηση, να αλλάζεις, ενώ συχνά η σταθερότητα θεωρείται συνώνυμο της αδράνειας»*.³ Αυτό το μοντέλο δραστηριότητας δεν εμφανίζεται ως μια απλή τροποποιημένη μορφή τού προηγούμενου μοντέλου της εργασιακής ηθικής, αλλά ως ένα εντελώς νέο μοντέλο προτύπων, το οποίο, για να λειτουργήσει, απαιτεί χρονικούς ρυθμούς του τύπου 24

ώρες το εικοσιτετράωρο και επτά ημέρες την εβδομάδα, οι οποίοι συχνά συνοψίζονται στον τύπο 24/7.

Φυσικά οι άνθρωποι θα συνεχίσουν να κοιμούνται, κι ακόμα κι οι μεγαλουπόλεις με τους πλέον φρενήρεις ρυθμούς ζωής θα εξακολουθήσουν να γνωρίζουν νυχτερινά διαστήματα όπου επικρατεί μια σχετική ησυχία. Παρόλα αυτά, ο ύπνος αποτελεί στο εξής μια εμπειρία η οποία έχει αποσυνδεθεί από τις έννοιες της αναγκαιότητας και της φύσης. Πλέον, όπως και πολλά άλλα πράγματα, γίνεται αντιληπτός ως μια μεταβλητή λειτουργία, την οποία οφείλουμε να διαχειριστούμε και η οποία ορίζεται μονάχα με εργαλειακά κριτήρια και με κριτήρια ανθρώπινης φυσιολογίας. Πρόσφατες έρευνες απέδειξαν ότι αυξάνεται με εντυπωσιακό ρυθμό ο αριθμός των ατόμων που σηκώνονται τη νύχτα για να διαβάσουν τα ηλεκτρονικά τους μηνύματα ή για να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα τους.

Υπάρχει μια, ανώδυνη υποτίθεται, αλλά πολύ διαδεδομένη έκφραση που χαρακτηρίζει την κατάσταση ενός υπολογιστή ή μιας μηχανής, η *sleepmode*.⁴ Η ιδέα της μηχανής που είναι διαθέσιμη ανά πάσα στιγμή, λειτουργώντας σε χαμηλή ένταση, τείνει να επαναπροσδιορίσει την έννοια του ύπνου ως μια απλή κατάσταση περιορισμένης ή ετεροχρονισμένης λειτουργικότητας και προσβασιμότητας. Η λογική του πλήκτρου *on/off* είναι πλέον ξεπερασμένη: στο εξής τίποτε δεν μπορεί να είναι πλέον εντελώς *off*. Δεν υπάρχει πλέον κατάσταση πραγματικής ανάπαυσης.

Βέβαια, όσο κι αν ο ύπνος αποτελεί μείζον εμπόδιο στην πλήρη υλοποίηση του «καπιταλισμού 24/7» (ο Καρλ Μαρξ μιλάει για έναν από τους τελευταίους «φυσικούς φραγμούς»), δεν είναι δυνατόν να εξουδετερωθεί εντελώς. Ωστόσο, είναι πάντοτε δυνατόν να διασπαστεί και να τσακιστεί. Όπως αποδεικνύεται κι από τα προαναφερθέντα παραδείγματα, οι μέθοδοι και τα κίνητρα που είναι αναγκαία για την υλοποίηση αυτού του τεράστιου καταστροφικού εγχειρήματος, έχουν ήδη δρομολογηθεί. Σήμερα οι δημόσιοι χώροι είναι ολοκληρωτικά σχεδιασμένοι ώστε να αποθαρρύνουν και την παραμικρή πρόθεση ύπνου σε αυτούς. Ακόμα και το ντιζάιν που έχει επιλεγεί για τα παγκάκια στους δημόσιους χώρους και για όλες τις οριζόντιες επιφάνειες που βρίσκονται σε κάποιο ύψος αποσκοπεί -με μεγάλη μοχθηρία- στο να καταστήσει άβολη την ξαπλωτή στάση για το ανθρώπινο σώμα.

Η επίθεση που εξαπολύεται ενάντια στον ύπνο είναι αξεδιάλυτα συνδεδεμένη με τις λυσσώδεις μάχες που δίνονται σε άλλες σφαίρες της κοινωνικής ζωής και στοχεύουν στη διάλυση του πλαισίου της κοινωνικής προστασίας. Όπως η οικουμενική πρόσβαση στο πόσιμο νερό πλήττεται σε ολόκληρο τον κόσμο από τη ρύπανση, την ιδιωτικοποίηση και την προώθηση του εμφιαλωμένου νερού, υπάρχει και στην παρούσα περίπτωση ένα παρόμοιο -κι εύκολα ανιχνεύσιμο- φαινόμενο «δημιουργίας της σπανιότητας». Όλες οι παραβιάσεις που υφίσταται ο ύπνος δημιουργούν τις συνθήκες για μια κατάσταση γενικευμένης αϋπνίας, όπου το μόνο που απομένει είναι η προσφυγή στην «αγορά τού ύπνου» -βέβαια, τελικά πληρώνουμε για να βυθιστούμε σε μια κατάσταση χημικά τροποποιημένη, η οποία ελάχιστη σχέση έχει με τον πραγματικό ύπνο. Οι στατιστικές για τη ραγδαία αύξηση της χρήσης των υπνωτικών μάς δείχνουν ότι το 2010 συνταγογραφήθηκαν σε περίπου πενήντα εκατομμύρια Αμερικανούς φάρμακα όπως το Ambien και το Lunesta, ενώ αρκετά εκατομμύρια συμπατριώτες τους τα αγόραζαν χωρίς ιατρική συνταγή.

Ωστόσο, θα ήταν λάθος να πιστεύουμε ότι η βελτίωση των σημερινών συνθηκών ζωής θα μπορούσε να επιτρέψει στους ανθρώπους να κοιμούνται καλύτερα και να απολαμβάνουν έναν βαθύτερο και πιο επανορθωτικό ύπνο. Στο σημείο που έχουμε φθάσει, δεν είναι καν βέβαιο ότι ένας κόσμος οργανωμένος με λιγότερο καταπιεστικό τρόπο θα κατόρθωνε να εξαλείψει την αϋπνία. Η αϋπνία αποκτάει την ιστορική της σημασία και την ιδιαίτερη συναισθηματική υφή της μονάχα σε σχέση με συλλογικές εμπειρίες που είναι εξωτερικές ως προς αυτήν. Επιπλέον συνοδεύεται από πλήθος άλλων μορφών αλλοτρίωσης και κοινωνικής καταστροφής, που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο. Ως αίσθηση στέρησης σε ατομικό επίπεδο, η αϋπνία εντάσσεται σήμερα στο πλαίσιο μιας γενικευμένης κατάστασης «απουσίας κόσμου». Γύρω από το ζήτημα του ύπνου συναρθρώνεται ένας αριθμός θεμελιωδών υποθέσεων γύρω από τη συνοχή των κοινωνικών σχέσεων. Σε αυτές περιλαμβάνεται και η ιδέα ότι υπάρχει μια αμοιβαία σχέση ανάμεσα στην ευάλωτη κατάσταση και την εμπιστοσύνη, ανάμεσα στο γεγονός ότι κάποιος βρίσκεται εκτεθειμένος και τη φροντίδα. Η επαγρύπνηση του Άλλου διαδραματίζει καίριο ρόλο: από αυτήν εξαρτάται η ξενοιασιά του ύπνου, ο οποίος μας αναζωογονεί, αυτή είναι που μας προσφέρει ένα

χρονικό διάστημα απαλλαγμένο από φόβους, μια πρόσκαιρη κατάσταση «λήθης του κακού».⁵

Ένας από τους πολλούς λόγους για τους οποίους οι ανθρωπίνι πολιτισμοί συνέδεσαν για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα τον ύπνο με τον θάνατο οφείλεται στο γεγονός ότι και οι δύο αποτελούν την απόδειξη ότι ο κόσμος συνεχίζεται όσο εμείς απουσιάζουμε. Ωστόσο η καθαρά προσωρινή απουσία του κοιμώμενου σημαδεύεται από ένα είδος δεσμού με το μέλλον, με τη δυνατότητα μιας νέας αρχής και, συνεπώς, με μια δυνατότητα ελευθερίας. Ακριβώς κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος ενδέχεται να αγγίζουν φευγαλέα τη συνείδησή μας εικόνες μιας ζωής την οποία δεν έχουμε ζήσει, μιας ζωής την οποία έχουμε εξορίσει στο μέλλον. Η νυκτερινή επιθυμία μας να βυθιστούμε σε έναν ύπνο τόσο βαθύ, ώστε να φθάσουμε στο σημείο να αποκοπούμε από τη συνείδησή μας, αποτελεί ταυτόχρονα και την προσδοκία για ένα ξύπνημα το οποίο θα μπορούσε να περιλαμβάνει κάτι το απρόοπτο.

Στην Ευρώπη, μετά το 1815, κατά τη διάρκεια των δεκαετιών που σημαδεύτηκαν από την κυριαρχία της αντεπανάστασης, τις ανατροπές και τη διάψευση των ελπίδων, ορισμένοι καλλιτέχνες και ποιητές είχαν τη διαίσθηση ότι ο ύπνος δεν αποτελούσε υποχρεωτικά μια απόδραση ή μια φυγή έξω από την ιστορία. Για παράδειγμα, τόσο ο Πέρσι Σέλεϊ όσο και ο Γκιστάβ Κουρμπέ κατανόησαν ότι το όνειρο αποτελούσε άλλη μια μορφή ιστορικού χρόνου, καθώς και ότι αυτή η υποχώρηση και η επιφανειακή, εκ πρώτης όψεως, παθητικότητά του περιλάμβαναν επίσης την αναταραχή και την ανησυχία που είναι αναγκαίες για τη γέννηση ενός μέλλοντος στο οποίο θα υπάρχει περισσότερη δικαιοσύνη και ισότητα.

Σήμερα, στον 21ο αιώνα, η ανησυχία του ύπνου δημιουργεί μια σχέση με το μέλλον, η οποία παραξενεύει και προβληματίζει. Καθώς ο ύπνος βρίσκεται στα σύνορα του κοινωνικού και του φυσικού, εξασφαλίζει την παρουσία μέσα στον κόσμο ορισμένων ημιτονοειδών και κυκλικών μοτίβων, που είναι αναγκαία για τη ζωή αλλά ασύμβατα με τον καπιταλισμό. Θα πρέπει να προβούμε στον συσχετισμό ανάμεσα στην αφύσικη για τον καπιταλισμό επιμονή του ύπνου να ανθίσταται και στη δρομολογημένη καταστροφή ακόμα και των ίδιων των προϋποθέσεων για τη διατήρηση της ζωής

στον πλανήτη. Καθώς ο καπιταλισμός αδυνατεί να αυτοπεριοριστεί, η έννοια της προστασίας ή της διατήρησης καθίσταται επίσης αδύνατη μέσα σε αυτό το σύστημα. Μέσα σε ένα παρόμοιο πλαίσιο, η αποκατάσταση της αδράνειας του ύπνου δημιουργεί εμπόδια στις θανατηφόρες διαδικασίες της συσσώρευσης κεφαλαίου, της κυριαρχίας του χρηματοοικονομικού τομέα σε όλους τους τομείς και της κατασπατάλησης, που έχουν καταστρέψει οτιδήποτε στο παρελθόν, εντασσόταν στο καθεστώς των κοινόχρηστων αγαθών.

Στην πραγματικότητα, σήμερα υπάρχει μονάχα ένα όνειρο, το οποίο ξεπερνάει όλα τα άλλα: το όνειρο ενός κόσμου στον οποίο οι άνθρωποι θα μοιράζονται τα αγαθά, του οποίου το πεπρωμένο δεν θα αποδεικνύεται μοιραίο για τον ανθρώπινο πληθυσμό, ενός κόσμου δίχως δισεκατομμυριούχους, ενός κόσμου που θα έχει ένα μέλλον διαφορετικό από τη βαρβαρότητα ή το «μετα-ανθρώπινο», στον οποίο η ιστορία θα μπορέσει να ακολουθήσει μια καμπή διαφορετική από τα σενάρια καταστροφής και τους εφιάλτες που τείνουν να μεταβληθούν σε πραγματικότητα. Σε κάθε είδους μέρος, σε πολύ διαφορετικές καταστάσεις (συμπεριλαμβανομένης και της ονειροπόλησης ή των ονείρων που κάνουμε ξύπνιοι), είναι πιθανόν ότι το να φανταστούμε ένα μέλλον δίχως καπιταλισμό μπορεί να αρχίσει από τα όνειρα που κάνουμε μέσα στον ύπνο μας. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να εκλάβουμε τον ύπνο ως μια ριζική διακοπή, ως μια άρνηση του αδυσώπητου βάρους του παγκοσμιοποιημένου παρόντος μας, να θεωρήσουμε ότι ο ύπνος αποτελεί -στο πιο πεζό επίπεδο της καθημερινής μας εμπειρίας- μια γενική πρόβα τού με τι ακριβώς θα μπορούσαν να μοιάζουν ορισμένες ακόμα πιο σημαντικές νέες αρχές και ανανεώσεις.

Παραπομπές

¹ Άρθουρ Σοπενάουερ, «Ο κόσμος ως βούληση και ως αναπαράσταση» Presses universitaires de France (PUF), Παρίσι, 2014 (1819).

² Anson Rabinbach, «Le moteur humain. L' énergie, la fatigue et les origines de la modernité», La Fabrique, Παρίσι, 2004.

³ Luc Boltanski και Eve Chiapello, «Le Nouvel Esprit du capitalisme», Gallimard, Παρίσι, 1999.

⁴ «Κατάσταση ύπνου» στα αγγλικά και στα ελληνικά, ενώ στα γαλλικά χρησιμοποιείται ο όρος «κατάσταση εγρήγορσης».

⁵ Roland Barthes, «Le Neutre», Cours au Collège de France (1977-1978), Seuil-Imec, Παρίσι, 2002.